Posudek diplomové práce

Eliška Zvěřinová

Česká kultura jako zrcadlo politických a sociálních proměn na přelomu 50. a 60. let 20. století

(ÚČD FF UK 2025, 94 s.)

Téma diplomové práce E. Zvěřinové navazuje na téma její bakalářské práce, která se zabývala konceptem socialistického realismu v československé kultuře. Ve své diplomové práci se zaměřuje na stále ještě trochu opomíjené, ale svým průběhem a zejména svými důsledky důležité etapě vývoje české kultury v letech 1957–1963; Tento její časový rozsah je tedy vymezen v podstatě dvěma důležitými mezníky. Jednak reakcí na XX. Sjezd KSSS (1956) s jeho odhalením „kultu osobnosti“ J. V. Stalina, jež otřásla nejen sovětským či československým politickým prostředím, což se nutně odrazilo i v prostředí kulturním, a jednak rokem odvolání třetí pětiletky, což bylo nejen veřejné přiznání neúspěchu dosavadní ekonomické politiky v Československu, ale i příznakem celkové krize na stalinském pojetí založeném řízení společnosti. Svůj silný odraz a výraz tato krize doznala i v čsl. kulturním životě. Dokladem toho jsou proměny literárního života a literární kultury sledovatelné v tomto, období, a to i v jiných oblastech kultury, nejviditelněji n v nástupu tzv. nové vlny československého (českého?) filmu. Nejzajímavějšími etapami dějinného vývoje jsou zpravidla právě “, řečeno s F. X. Šaldou, „doby přechodné.

Práce se soustřeďuje na stýkání a potýkání se ideologie a reálné literární tvorby, což dokládá jak proměnami institucionálního rámce života literární kultury, ale ilustruje je i činností a vlivem konkrétních představitelů literárního života té doby. Logickým “dovětkem“ vývoje v této době jsou stručné průhledy do situace konce 60. let, Pražského jara s rehabilitacemi dosud pronásledovaných či alespoň opomíjených či nespravedlivou kritikou odsuzovaných spisovatelů (např. Z. Kalista, J. Škvorecký, K. Ptáčník a řada dalších) a následně počínající normalizace s v mnoha případech opětovným odsuzováním autorů i zákazu jejich děl (M. Kundera, V. Havel) a jejich působení (J. Seifert). A politicky logickou opětovnou ideologickou ofenzivou „normalizátorů“ kultury (L. Štoll, J. Hájek).

Jakýmsi „průvodcem“ světem tohoto střetu ideologie a umělecké tvorby či kulturní žurnalistiky je autorce časopis Květen, jež je už svými vnějšími dějinami symbolem doby: první číslo vyšlo v září 1955, tedy v době desátého výročí osvobození ČSR. Zastaven byl v červnu 1959, tedy v mezidobí opětného ideologického utužování. Má tak svoji viditelnou politickou i kulturní sémantiku. Svým názvem se časopis hlásí k jaru (vzpomeňme Máchův Máj, ale také Kunderovu

báseň Poslední máj (1955), mládí (autorský kolektiv tvořili právě začínající, mladí, literáti – označení posléze opět ideologizované a v podstatě negativně jako „generace“, narušující požadovanou jednotu ideovou socialistickorealistické kultury), k s nimi spojovaným světlým „novým zítřkům“, což takřka ztělesňuje idol Julia Fučíka (viz V. Macura, Šťastný věk, fejeton Fučík), zahrnující v sobě i kult oběti. Poezie „všedního dne“, tj. krása obyčejného, každodenního života: „Tisíce tváří má prostý všední den/…/ač v kalendáři je černě zanesen/…“ (J. Čeřovská, Tisíce tváří), prostě už „je po dešti a kosové si štěstím pletou noty/je po dešti, ta chvíle nehodí se pro trampoty/už je po dešti a den je zářivý/ach lidi - nezkažte ho ani vy“ (J. Čeřovská, Je po dešti). Odideologizování kultury je nebezpečné, neboť „uvnitř našeho lidu se demokracie pojí s centralismem a svoboda s disciplínou“, pravil A. Zápotocký (viz s. 27-28 rkp.). Tak se vytváří napěťový oblouk, který bude českou/československou kulturu provázet až do roku 1989.

Diplomová práce je pramenně založena archivním materiálu (především Fondu Svazu československých spisovatelů, časopisu Květen, ale kontextuálně i jiných). V užité literatuře lze najít to či ono pominutí některého speciálnějšího titulu, ale nejde o pominutí taková, která by vytvářela citelně heuristické mezery, Práce je koncipována jako empiricko-popisující, analyzující a implicitně hodnotící metodice, méně se soustřeďuje na ryze teoreticko-metodologickou rovinu výzkumu. Svou detailností a přehledností předkládá plastický obraz složitosti a rozpornosti doby, jejíž kultura je živá dodnes. **Z tohoto důvodu mohu jako školitel E. Zvěřinové doporučit její diplomovou práci k obhajobě, neboť splňuje podmínky kladené na diplomovou práci.**

Navrhuji klasifikovat ji známkou ……..

V Praze dne 27. ledna 2025

prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.